

**Lärarytildningen
Examensarbete
Hösten 2004**

Pedagogers tal om sin roll i leken

Handledare:
Charlotte Tullgren

Författare:
Emma Svensson
Linda Holmberg

Pedagogers tal om sin roll i leken

Abstract

Det här arbetet är en studie av pedagogers tal om sin roll i leken. I litteraturdelen följer teorier och definitioner kring leken. Undersökningen bygger på intervjuer och frågeformulär med pedagoger i förskolan. Vi kom fram till att pedagogerna talade om leken på ett positivt sätt och var medvetna om lekens betydelse för barnen. Pedagogerna deltog i leken när de blev inbjudna av barnen. När något barn var utanför och när barnen inte kom igång med någon lek. Det framkom också att pedagogerna upplevde tidsbristen som ett stort hinder för att kunna delta i barnens lek.

Ämnesord: lek, förskola, pedagogers roll och deltagande/icke deltagande.

Innehåll

1. INLEDNING	4
1.1 BAKGRUND	4
1.2 PERSONLIGA UTGÅNGSPUNKTER	5
1.3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR.....	5
1.4 VÅRA STÄLLNINGSTAGANDEN	5
1.5 DISPOSITION	6
2. LITTERATURGENOMGÅNG	7
2.1 VAD KÄNNETECKNAR LEKEN?	7
2.2 TEORIER OM LEK	8
2.2.1 Utvecklingspsykologiska teorier.....	8
2.2.2 Utvecklingspsykologiskt perspektiv.....	10
2.2.3 Kulturella teorier	10
2.2.4 Kulturellt perspektiv	11
2.3 AKTUELL FORSKNING	11
2.3.1 Vuxnas deltagande i leken	11
2.3.2 Lekande barn.....	13
2.3.3 Lekpedagogik.....	13
2.3.4 Pedagogers tankar om lek.....	14
3.1 VAL AV METOD	15
3.2 URVAL OCH BESKRIVNING AV GRUPPEN.....	15
3.2.1 Genomförande.....	16
3.2.2 Etiska val	16
3.2.3 Bearbetning av material.....	17
3.2.4 Metodkritik	17
4. RESULTAT	19
4.1 LEKENS BETYDELSE I VERKSAMHETEN	19
4.2 PEDAGOGERNAS DELTAGANDE I BARNENS LEK	19
4.3 HINDER OCH FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ATT PEDAGOGEN KAN DELTA I BARNENS LEK.....	20
4.4 PEDAGOGERS UPPFATTNING OM HUR BARNEN UPPLEVER DERAS DELTAGANDE	21
4.5 SAMMANFATTNING AV RESULTAT.....	22
5. DISKUSSION.....	24
5.1 KAMPEN MOT TIDEN.....	24
5.2 MER TID TILL LEK	24
5.3 VAD KAN HA PÅVERKAT PEDAGOGERNAS INSTÄLLNING TILL LEK?.....	25
5.4 RESULTATETS BETYDELSE FÖR YRKESROLLEN.....	26
5.5 SLUTSATS.....	26
6. SAMMANFATTNING	27
KÄLLFÖRTECKNING	28
BILAGA 1.....	30
BILAGA 2.....	31

1. Inledning

Under vår utbildning till lärare, (med inriktning på arbete med barn i åldrarna 0-6 år) främst under den verksamhetsförlagda delen, har vi upplevt att pedagoger, (med pedagoger avser vi all personal som arbetar i barngruppen förutom praktikanter och vikarier) är klivna till deltagande i barns lek. Detta har lagt grunden till vår undersökning om pedagogers tal om sin roll i barns lek i förskolan.

1.1 Bakgrund

Pedagogens roll i leken är ett område som är väl beforskat. Det finns forskning av två slag, en som talar för lekdeltagande och den andra som problematiserar deltagandet. I artikeln "Gå med i barnens lek" (1991) talar den norska lekforskaren Åm om hur viktig pedagogens deltagande är i leken. Hon poängterar att man ska ha respekt för leken som barnens egen aktivitet. Åm menar att man ser samspelets innehåll på ett tydligare sätt inifrån leken när man själv deltar. En annan forskare, Olofsson (1997) säger i artikeln "Att leka med barnen- en revolution i förskolan" att barn älskar när vuxna deltar i leken, om det sker på barnens villkor. Olofsson hävdar att vuxnas deltagande behövs för att leken skall utvecklas. Tullgren (2004) problematiserar lekdeltagandet, hon anser att genom pedagogers deltagande styr de i barnens lek på ett omedvetet sätt. Tullgren menar att pedagogerna har sin roll som just pedagoger och krav på sig att lära barnen något/vara förebilder, vilket gör att de inte kan leka på barnens villkor. I motsats till Tullgren (2004), beskriver läroplansförslaget Att erövra omvärlden (1997) vuxnas roll i leken som observatör, inspiratör och deltagare.

I förskolan kan den vuxne ta vara på lekens språk och förstå vad som händer i kommunikationen mellan barnen genom att lyssna, observera och dokumentera olika leksituationer. Den vuxne kan också skaffa material och rekvisita samt, tillsammans med barnen, skapa miljöer som inspirerar till lek och utmanar barnens tänkande. Den vuxne kan ibland också bidra till att stödja och utveckla barnens lek- och läroprocesser genom att själv aktivt delta i leken (SOU, 1997:157, s. 45).

I Läroplanen för förskolan (Utbildningsdepartementet, 1998) framhålls leken som viktig för barns utveckling, och att ett medvetet bruk av leken ska prägla verksamheten. Läroplanen däremot framhåller inte hur pedagogen ska förhålla sig till barnens lek, det är en tolkningsfråga.

Forskning är något som är färskvara, och därför vill vi visa hur pedagoger talar om sin roll i leken idag. I vår studie av pedagogers tal om sin roll i leken, kommer vi att lyfta fram pedagogernas uttryck kring leken ur olika perspektiv. Vårt önskemål är att väcka tankar hos blivande och verksamma pedagoger kring deras syn på pedagogers roll i leken, var står jag.

1.2 Personliga utgångspunkter

Vi utbildar oss till lärare med inriktning på barn i åldrarna 1-6 år. Linda har tidigare arbetat inom förskoleverksamheten i 3 år, och Emma i 1 år. Vi har under vår utbildning till lärare, (inriktning på arbete med barn i åldrarna 0-6 år) utvecklat vår kunskap om lekens betydelse, genom olika kurser som riktar sig mot lek. Under de här kurserna och framför allt under VFU (verksamhetsförlagd utbildning) har vårt intresse väckts kring pedagogens roll i leken.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med arbetet är att beskriva och analysera pedagogers tal om sin roll i barns lek i förskolan.

Utifrån detta ställer vi följande frågeställningar:

- Hur uttrycker sig pedagoger kring lekens betydelse för verksamheten?
- På vilket sätt förklarar pedagoger sitt deltagande/ickedeltagande i barnens lek?
- Hur beskriver pedagoger hinder/förutsättningar för att delta i leken?
- Hur uttrycker pedagoger sig kring barnens inställning till att pedagoger deltar eller inte deltar i barnens lek?

1.4 Våra ställningstaganden

Det finns två tendenser i förskolepedagogiken idag (Lindqvist, 1996), det kulturella och det utvecklingspsykologiska perspektivet. Piagets och Erikssons teorier är teorier som länge legat till grund för förskolans verksamhet (Olofsson, 1987). På 1970- talet fick det utvecklingspsykologiska synsättet hård kritik, för att de inte betraktade barnet utifrån dess konkreta livsvillkor. Kritikerna ansåg att de skapade ett abstrakt barn utan verklighetsförankring (Hjort, 1996). Detta utvecklingspsykologiska perspektiv är idag inte lika aktuellt, då det kulturella perspektivet har fått stark genomslagskraft. Utifrån presentationen av de här perspektiven identifierar vi oss med det kulturella, eftersom det ser barnet som en helhet och den vuxnes roll som en viktig del i barnens lek. Det kulturella perspektivet utgör därför den teoretiska grunden i denna studie.

1.5 Disposition

Arbetet inleds med en beskrivning av vad som kännetecknar leken. Därefter följer olika teorier om lek och sedan kommer ett stycke med aktuell forskning. Vi avslutar litteraturdelen med pedagogers roll i leken samt deras tankar om lek. I resultatdelen redovisas vårt resultat av undersökningen, där vi valt att intervjua sju pedagoger och använda frågeformulär som komplement till intervjuerna. Vi knyter samman resultatet och litteraturens olika delar i en avslutande diskussion.

2. Litteraturgenomgång

I vår litteraturgenomgång börjar vi med beskriva vad som kännetecknar leken. Därefter tar vi upp teorier som förklarar leken på olika sätt. Vi avslutar litteraturgenomgången med aktuell forskning, där vi lyfter olika delar kring lek.

2.1 Vad kännetecknar leken?

De flesta människor vet vad lek är men ändå finns det inte någon självklar definition på lekens innebörd (Olofsson, 1987). Hägglund (1989) menar att inställningen till lek är kluven. Forskare har undersökt lekens funktion och det har visat sig att alla menar olika saker i tal om lek. Det finns olika sätt att använda ordet lek. Man kan säga att något *bara är på lek*, dvs. något som är mindre viktigt. Uttrycket *går som en lek* är en beskrivning på något som fungerar bra och positivt. Oftast ställs lek som motsats till allvar, vuxna nedvärderar det som är allvar för barnen, deras lek (Hägglund, 1989).

Enligt Olofsson (1991) utmärker sig lek genom karaktären "som-om". Hon menar att allt som görs i verkligheten kan också göras i leken, trots att lek inte är på riktigt. I leken låtsas barnen utföra handlingar eller händelser som om de vore på riktigt. Ett exempel är när ett barn sitter på en stol och gör brummande ljud samtidigt som barnet håller händerna framför sig som om det vore en ratt den höll i. Detta visar att barnet kör bil i leken som om det vore på riktigt. Olofsson säger vidare att lek utvecklar medvetandet om världen. Olofsson menar att man i leken går in i en annan värld och mycket av det man låtsas göra i leken får/kan man inte i verkligheten exempel, flyga, köra bil. I leken finns inga yttre krav av att prestera. Leken är frivillig, lustfylld och spontan. Leken är sitt eget mål.

Metakommunikation är ett begrepp skapat av filosofen Bateson. Signaler om hur något ska tolkas sänds ut i all kommunikation och sker på en abstrakt, metakommunikativ nivå. En leksignal gör att en handling eller yttrande ska tolkas på ett lekfullt sätt (Rasmussen, 1993). Metakommunikation innebär att signaler skickas, på ett undermedvetet sätt, i samspelet med andra människor, även djur. Dessa signaler säger att det som händer i leken inte är på allvar. Ett exempel är när två barn bråkar i leken, i detta skede sänds metakommunikativa signaler mellan parterna. Detta gör att barnen förstår att det som sker i bråkleken inte är på allvar (Olofsson, 1987).

Lindqvist (1996) beskriver leken som ett möte mellan barnets inre (känslor och tankar) och den yttre verkligheten. I mötet skapas en fiktiv situation och i leken gestaltas handlingar. Fantasi skapar nya betydelser genom att en verklig situation får en ny och främmande innebörd. Norén- Björn (1991) beskriver leken som en spegling av vad barnet har upplevt, vad barnet vet om verkligheten. Men hon anser också att leken är ett forum för barnets önskningar, drömmar och funderingar.

2.2 Teorier om lek

För 2300 år sedan i det antika Grekland uttalade sig filosofen Platon om sina tankar kring leken. ”Leken måste vara grundläggande i all utbildning. Det som man lär sig under tvång och plåga lär man sig inte alls lika bra som det man lär sig under lustfyllda och lekfulla former” (I Hägglund 1989, s. 5). Som sagt har teorier kring lek funnits länge, i följande text följer olika teorier som genomsyrat vår utbildning. Med teoriernas hjälp får man en större insikt i barns lek. Teorierna kan ses som ett verktyg som ger nya infallsvinklar i arbetet med barn. I följande text presenteras en rad teorier.

2.2.1 Utvecklingspsykologiska teorier

Sigmund Freud (1856-1939)

Freuds första teorier om lek framhåller att barnet kan tillfredställa sina önskningar, genom lek, drömmar och fantasier. Igenom att barnet använder sig av situationer och föremål från verkligheten kan barnet skapa en egen värld. I denna värld kan barnet upprepa händelser som är behagliga, önskvärda och obehagliga. Freuds senare teorier tar upp anledningen till att barn leker obehagliga händelser. Freud menar att upprepningen av det obehagliga i leken gör att händelsen blir mer begriplig och upplevs mindre otäck av barnet. Enligt Freud är barnet den aktivt handlande personen i leken, istället för att vara offret som det varit i den obehagliga situationen i verkligheten. Freuds lekteorier framhåller leken som ett naturligt redskap för barnen att använda sig av i bearbetning av obehagliga händelser och känslor. Därav används Freuds teorier inom terapin, för att hjälpa barn att lösa psykiska problem (I Hägglund, 1989). Enligt Lindqvist (1995) framhåller Freud att leken måste vara fri från vuxnas inblandning, för att leken är ett sätt att hävda sig mot vuxenvärlden.

Erik Homburger Eriksson (1902-1994)

Eriksson menar att leken är en funktion av jaget, dvs. ett försök att samordna kroppsliga och sociala skeenden som man är en del av trots att man på samma gång är ett jag. Enligt Eriksson är lekens syfte att man genom inbillning tror att man äger ett fullständigt jag-herravälde, samtidigt som man utövar övergången mellan fantasi och verklighet (Eriksson, 1977).

Precis som Freud, menar Eriksson att barnets lek kring problem är en naturlig självläkningsprocess. Vilket Eriksson jämför med vuxnas behov av att tala ut om svåra händelser (I Hägglund, 1989). Enligt Eriksson är det skillnad mellan barns och vuxnas lek. Han menar att den vuxnes lek är ett steg ut i en annan verklighet, medan barnets lek går fram mot nya stadier i livet (Eriksson, 1977). Enligt Lindqvist (1990) framhåller Eriksson att leken ska användas som diagnos för att få kunskap om barns frustrationer och ångest. Därmed är det viktigt att den vuxne inte ingriper i leken.

Jean Piaget (1896-1980)

I anslutning till sin allmänna utvecklingsteori har Piaget utvecklat en lek teori. Hans lek teori präglas av människans intellektuella utveckling på grund av att Piaget i första hand är intresserad av detta. Assimilation och ackommodation är två processer som människans utveckling präglas av. Med assimilation menar Piaget att barnet anpassar omgivningen efter sig själv. Ackommodation innebär att barnet anpassar sina kognitiva strukturer efter omgivningen (I Åm, 1986). Assimilation och ackommodation är motsatta beteenden, trots detta betingar de varandra och utgör tillsammans en enhet vilken Piaget kallar adaptation (I Hägglund, 1989). ”Adaption är en aktiv intelligent anpassning till omvärlden” (I Åm, 1986 s. 14). Leken är den viktigaste formen av assimilation under barnets utveckling. Upplevelser och idéer omvandlas i leken så att de blir begripliga (I Hägglund, 1989).

Piaget skiljer mellan lek och imitation. Eftersom det sker en inläring i imitationsleken, (ackommodationsprocessen dominerar) så är det enligt Piaget inte lek. Piagets utvecklingsteori är en utpräglad stadieteori, på grund av detta anser han att varje stadium i barnets intellektuella utveckling motsvaras av ett lekbeteende som är typiskt för detta (I Hägglund, 1989). Enligt Lindqvist (1990) hävdar Piaget att den vuxne inte behöver lära barnet att leka. Det är viktigt att pedagogen befinner sig utanför leken och stimulerar med rekvisita.

2.2.2 Utvecklingspsykologiskt perspektiv

Ur ett utvecklingspsykologiskt perspektiv utgör leken barnets viktigaste sätt att bearbeta omedvetna känslor. Exempel på omedvetna känslor kan vara underlägsenhet och rädsla inför hot som skrämmer, vilka barnet kan bearbeta i leken. Leken är ett sätt att hävda sig mot vuxenvärlden, och måste därmed vara fri från vuxnas inblandning. Samtidigt bör det finnas ett rikt lekmaterial, som ger möjlighet till utveckling och bearbetning av olika konflikter. Den vuxne får en roll som iakttagande och terapeutisk, där det är viktigt att kunna ställa diagnos på barnet. Därav utgör barnobservationer en viktig del i pedagogiken. Flera av teorierna delar in barns lek i stadier och ser därför inte barnet som en helhet, vilket har gjort att frågan om barns lek kommit i skymundan (Lindqvist, 1996).

2.2.3 Kulturella teorier

Gregory Bateson (1905-1980)

Enligt Hägglund (1989) är Batesons teori en förklaring på hur människor fungerar i olika sammanhang. Bateson använder tre olika begrepp i sin teori text, kontext och metakommunikation. Text betyder det som sägs/görs, kontext- sammanhanget i det som sägs/görs och metakommunikation- undermedvetna budskap som människor ständigt förmedlar till varandra. Budskapen är till för att tydliggöra vilken kontext man är i och förtydliga hur texten skall tolkas. Hägglund (1989) menar att Bateson ser metakommunikation som en oerhört viktig del i samspelet mellan människor. För barn är det en förutsättning om de lär sig metakommunikation och övar detta i sina lekar. Hägglund (1989) framhåller att Bateson utifrån sin teori menar att kommunikation mellan människor sker på flera plan. Att man genom metakommunikation lär sig tolka undermedvetna signaler exempel i leken, att man förstår att det som sker i leken inte är på allvar.

Lev Semenovich Vygotskij (1896-1934)

Även Vygotskij pekar på olika stadium i barnets utveckling i sina teorier. Han ser leken som en social process, men hans teorier ligger trots detta nära Piagets. Vygotskij menar att varje stadium har sina egna motiv och drivkrafter (I Hägglund, 1989). Många lekteorier framhåller att barn drivs av ett slags lustprincip till att leka. Vygotskij hävdar motsatsen, det finns andra aktiviteter som ger intensivare lustupplevelser, och andra lekar som inte alls är lustfyllda. Han tar upp ett exempel om tävlingslek där endast en kan vinna, och där förlorarna får olustkänslor av dessa lekar.

Vygotskij säger att barn inte leker förrän vid tre års ålder, innan dess är de endast medvetna om nuet. Hans förklaring är att barn under tre år inte har begrepp om att tänka framåt. Ett exempel är om barnet inte får en sak så skriker det, barnet förstår inte att det kan få saken vid ett annat tillfälle (I Hägglund, 1989).

Vygotskij framhåller att den vuxne skall visa vägen - leda leken i rätt riktning så att barnet förstår symboler och roller. Pedagogen ska ingripa i lekarna och se till att lekmiljön stimulerar till olika roller (I Lindqvist, 1990).

2.2.4 Kulturellt perspektiv

Ur ett kulturellt perspektiv är leken den viktigaste formen för barnet att utveckla sitt medvetande om världen. Genom att barnet hävdar sin egen vilja mot vuxenvärlden i leken, skapar barnet en medveten form för sina handlingar. I leken lär sig barnet det sociala livets innebörd. Vygotskijs genomgående uppfattning är att fantasin hör ihop med verkligheten och att ju mer erfarenhet en människa har desto större möjligheter finns där till fantasi och kreativitet. Vygotskij hävdar att barn leker för att tillfredställa sina behov och motiv (Lindqvist, 1996). Vygotskij framhåller att den vuxne skall visa vägen - leda leken i rätt riktning så att barnet förstår symboler och roller. Pedagogen ska ingripa i lekarna och se till att lekmiljön stimulerar till olika roller (I Lindqvist, 1990). Som vi tidigare nämnt identifierar vi oss med det kulturella perspektivet, eftersom det ser barnet som en helhet och den vuxnes roll som en viktig del i barns lek.

2.3 Aktuell forskning

Här presenterar vi forskning ur ett kulturellt perspektiv med speciellt fokus på fyra områden: vuxnas deltagande, lekande barn, lekpedagogik och pedagogers tankar om lek.

2.3.1 Vuxnas deltagande i leken

I dagens samhälle pågår en aktiv diskussion om pedagogers deltagande i barnens lek är positiv eller negativ för barnens utveckling. Olofsson (1996) har utarbetat lekpedagogiska arbetssätt som bygger på Batesons tankar. I leken kan barnen pröva, minnas och öva, på ett sätt som man inte kan göra i verkligheten, för det är på lek. Enligt Olofsson (1991) föds leken redan i det tidiga samspelet mellan barnet och den vuxne, genom att den introduceras av den vuxne. Olofsson menar att i detta samspel lär sig det lilla barnet att förstå leksignalerna det vill säga skillnaden mellan fantasi och verklighet. Under tiden som lekdimensionerna

efterhand kommer in i barnets liv lär vuxna barnet olika sociala regler. Tillsammans med den vuxne lär sig barnet lekreglerna samförstånd, ömsesidighet och turtagande (Olofsson, 1996, 1997). Samförstånd innebär att barn som leker tillsammans är överens om att de leker samt vad de leker. Ömsesidighet innebär att alla deltar på samma nivå oberoende av ålder och styrka. Turtagande innebär att man turas om med att ta initiativ och bestämma (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999).

Enligt Olofsson har små barn stor glädje av att vara tillsammans med andra barn i samma ålder. Men för att barns lek skall utvecklas krävs det en vuxen deltagare. Enligt Olofsson är den vuxne ett väldigt viktigt stöd i barnens lek. Då barnen bearbetar olika händelser i leken, är den vuxne en viktig motspelare. Genom att den vuxne deltar i leken, kan den hjälpa barnet att inifrån leken reda ut missförstånd och varför saker är som de är. Detta samspel kan inte uppnås med ett annat barn. Genom att som vuxen delta i leken kan man på ett knappt märkbart sätt utveckla och berika leken, samtidigt hjälpa barnen förstå varandras idéer och öka samspelet mellan dem. Som vuxen deltagare lär man känna barnen på ett speciellt sätt och kan få oengagerade barn att delta i leken (I Johansson, 2001). Niss (1996) ger uttryck för betydelsen av den vuxne som lekkamrat, och menar att den vuxne kan hjälpa barn till lek med varandra. Hon säger vidare att pedagogen kan fungera som handledare för barnen i leken och leda dem i in lekens värld. Enligt Niss (1996) känner barnen sig trygga när en vuxen finns med och är delaktig i leken, vilket Olofsson (1987) hävdar är en förutsättning för att leken ska fungera. Olofsson (1987) säger att små barn har ofta svårt att leka längre stunder. Om en vuxen deltar i leken kan den hålla fast den röda tråden genom att föra tillbaka barnet in i leken om den avviker och tappar koncentrationen. Olofsson (1991) belyser vikten av vuxnas deltagande och organisering av lek, samtidigt som hon poängterar att barnen har behov av att leka ifred, när de leker bra och koncentrerat. "Ofta är det fullt tillräckligt att vara "tillgänglig" att rycka in när det behövs, skaffa lämpligt material, hjälpa över trösklar genom nya idéer när leken hotar att kapsejsa på grund av konflikter"(Olofsson, 1991, s. 184).

Pape (2001) har genomfört en undersökning av barn i förskolan, det visade sig att barnen föredrar att leka med andra barn, framför att leka med vuxna. Trots detta vill barnen att de vuxna ska finnas i bakgrunden, och skapa trygghet och stabilitet i deras tillvaro. Barnen i Papes (2001) undersökning ger uttryck för att de tycker om vuxna som uppför sig vuxet men att vuxna gärna får vara busiga och lekfulla. Sandberg (2002) framhåller vikten av att personal som arbetar med barn behöver lekfullhet.

Enligt Tullgren (2004) är vuxendeltagande i leken väldigt påverkande. Hon hävdar att leken blir väldigt styrd när vuxna deltar i barnens lek. Tullgren framhåller att pedagoger som deltar i leken får möjlighet till en osynlig övervakning. Det vill säga att när som helst kan pedagogen genom lek styra in leken på önskat spår. Tullgren förklarar att styrningen gör att de vuxna väljer att avfärda lekar med oönskat innehåll. Detta kan vara lekar med olagliga inslag som mord och lekar som utger mycket oljud och oordning. Tullgren anser inte att vuxna skall avstå från att delta, men vill uppmärksamma att vuxnas deltagande blir en form av styrning. Man talar om att delta på barnens villkor, men endast genom att delta styr man på ett omedvetet sätt. Enligt Tullgren har vuxna andra syften med leken och deltar därmed inte på barnens villkor. Hon menar att de vuxna styr leken mot att barnet ska lära sig något och ta ansvar. Barnen vet aldrig när den lekande pedagogen går ur lekrollen och blir pedagog igen, vilket påverkar leken och utgör en form av styrning.

2.3.2 Lekande barn

Enligt Löfdahl (2002) är innehållet i barns lek en del av deras dagliga tillvaro, och tar form genom de mest fantasirika framföranden. Barnen konstruerar svar på de problem de stöter på, vilka är lösningar som är anpassade efter deras förståelse. Det uppstår gemensamt meningsskapande då barnen måste tolka vad kamraterna förstår och vad deras gestaltningar betyder, vilket gör att innehållet blir en gemensam angelägenhet. Barnen är medvetna om normer, regler och gränser, vilket visar sig genom att barnen lurar de vuxna och utför handlingar som är förbjudna.

2.3.3 Lekpedagogik

Lindqvist (1996) har utvecklat en lekpedagogik i samarbete med Karlstads förskollärarytbildning, där de skapande ämnena har huvudrollen. Lekpedagogiken har utvecklats som tvärvetenskapligt försök att låta teoretiska och estetiska ämnen samarbeta. Ämnen så som drama, litteratur och pedagogik ingår i lekpedagogiken och berikar och utvecklar barns lek. Genom att arbeta med teman kan flera ämnen mötas och berika varandra med olika synsätt. När man arbetar med lekteman är det de vuxna som gestaltar figurer och handlingar för att skapa en gemensam lekvärld. De vuxna och barnen blir då delaktiga i en gemensam kultur. Lindqvist (1996) påpekar hur viktigt det är att den vuxne deltar i leken för att få ökade kunskaper om barns tankar. Barnen blir också inspirerade att delta i leken när en

vuxen deltar. Med den här lekpedagogiken vill Lindqvist visa sambandet mellan barns lek och kulturens former.

2.3.4 Pedagogers tankar om lek

Henckel (1990) framhåller olika tankar hos pedagoger om lek i sin studie. En av pedagogerna i studien menar att leken är viktig och har stor plats i verksamheten. Hon ser på leken som en aktivitet där barnet tillägnar sig omvärlden. Leken ses också som en möjlighet för de vuxna att utnyttja i planeringen för barnens inläring i förskolan. Pedagogerna säger att hon uppmuntrar leken och serverar den med hjälp av olika material och initiativ. Hon deltar i leken och är inte den som helst iakttar och observerar leken utifrån. En annan pedagog i Henckels studie ser leken som viktig och ger stort utrymme för leken. Hon ser leken som ett medfött behov hos barnet och att lek är barnets egen aktivitet vilken behöver utrymme för att barnen skall må bra och utvecklas. Pedagogen fungerar som inspiratör i leken. En tredje pedagog i som ingår i Henckels studie ägnar mycket lite tid åt leken. Hon fyller timmarna på förskolan med planerade uppgifter som måste genomföras av barnen, innan de får välja sysselsättning själva. Pedagogen deltar inte i den "fria" leken. Hon ser leken som barnens egen aktivitet som är viktig för att de ska må bra och utvecklas. Henckels studie visar att pedagogerna i stor utsträckning ställer sig utanför barnens lek. De går inte in i leken för att vara med i den, utan ger barnen service så som hämtar material och tar hand om barn som behöver tröst och omplåstring. Flera av pedagogerna i undersökningen hade fått sin utbildning under 1970-talet, då det psykoanalytiska synsättet hade övertaget, vilket kan ha påverkat deras förhållningssätt till leken (Hjort, 1996).

I det här kapitlet har vi visat två perspektiv, det utvecklingspsykologiska och det kulturella perspektivet. Vi har tagit ståndpunkt i det kulturella perspektivet, och med detta som bakgrund kommer vi att gå vidare med att presentera vårt resultat av vår undersökning.

3. Metod

Här redovisar vi hur vi genomfört vår undersökning. Vi använde oss av kvalitativt inriktad forskning vars syfte är att upptäcka och identifiera egenskaper och beskaffenheten hos något, till exempel den intervjuades livsvärld eller uppfattningar om något fenomen (Patel & Davidson, 2003).

3.1 Val av metod

Vi valde att använda oss av intervjuer och frågeformulär som en metod tillsammans. Detta innebar att vi arbetade efter kvalitativt inriktad forskning. Enligt Patel och Davidson (2003) är kvalitativt inriktad forskning användbart när man använder intervjuer, där tanken hos forskaren är att förstå människors upplevelser. Frågorna till intervju och frågeformulär var identiska (se bilaga 1,2). Vår tanke var att materialet i intervjuerna och underlaget i frågeformulären skulle styrka varandra. Skulle det trots detta finnas oklarheter i materialet från respondenternas intervjuer och frågeformulär kommer vi att kontakta dem. Detta för att inte skapa missförstånd, där vi tar upp något i resultatet som deltagarna inte är överens med oss om. Kvalitativ intervju är lämplig att använda då det ges utrymme för intervjupersonen att svara med egna ord (Patel & Davidson, 2003).

I arbetet med både frågeformulär och intervjuer som en metod, anser vi att intervjun fungerar som en "uppvärmning" till frågeformuläret. Fördelen med intervjuer är att man kan ställa följdfrågor om man inte förstår vad respondenterna vill ha sagt. Med frågeformulär är detta ett problem, men tillsammans med intervjumaterialet förtydligas frågeformulärens underlag. En nackdel med intervjuer är att respondenterna kan uppleva att det inte känns bekvämt att samtalet bandas. Frågeformulären spelar även här en viktig roll då de besvaras enskilt i lugn och ro. En nackdel med frågeformulären är att respondenterna kan uppfatta det som arbetsamt att besvara frågorna (Patel & Davidson, 2003).

3.2 Urval och beskrivning av gruppen

Vi valde att utföra vår studie med pedagoger som arbetar i förskolan. Med pedagoger avser vi all personal som arbetar i barngruppen förutom praktikanter och vikarier. Valet av respondenter skedde vid en tidpunkt som var passande för vår undersökning. Respondenterna bestod av två förskollärare och fem barnskötare, i åldrarna 27- 38 år. Ett av arbetslagen bestod av tre barnskötare och en förskollärare. Barngruppen bestod av 18 barn i åldrarna 1-5 år. I det andra arbetslaget arbetade två barnskötare och en förskollärare, och där fanns 14 barn i

åldrarna 1-3 år. På de båda avdelningarna ingick barnens lek som en del i den planerade verksamheten. Leken hade en stor betydelse för verksamheten, vilket visades genom att leken uppmuntrades av pedagogerna på olika sätt.

3.2.1 Genomförande

Vi började med att sammanställa ett frågeformulär och intervjufrågor med frågor som var identiska (se bilaga 1,2). Där utgick vi ifrån våra frågeställningar, för att uppfylla syftet. I frågeformulären/intervjuerna använde vi oss av neutrala frågor (namn, utbildning och antal år i yrket) i början och i slutet gav vi plats för egna tillägg. Vi använde oss av bandspelare vid intervjuerna, vilket inte godkändes av alla (4 av 7 godkände det). Vid de intervjuer där bandspelare inte godkändes förde vi löpande anteckningar av respondenternas svar. Frågeformulären delades ut till respondenten efter intervjun genomförts, det vill säga att det var samma pedagoger som blev intervjuade som besvarade frågeformulären.

3.2.2 Etiska val

Innan vi började med såväl intervjuer som enkäter samt under hela arbetets gång följde vi forskningsetiska principer, det vill säga informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Informationskravet innebär att "forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte" (Vetenskapsrådet, 2002, s. 7). Vi gav respondenterna information om att syftet med vårt arbete är att beskriva och analysera pedagogens roll i barns lek i förskolan.

Samtyckeskravet innebär att "deltagare i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan" (Vetenskapsrådet, 2002, s. 9). Respondenterna informerades om att deras deltagande är frivilligt och att de har rätt att avbryta sin medverkan utan att detta medför negativa följder för dem.

Konfidentialitetskravet innebär att "uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem" (Vetenskapsrådet, 2002, s. 12). Vi informerade respondenterna om att informationen från dem kommer att behandlas konfidentiellt, det vill säga att det är endast vi som har tillgång till uppgifterna.

Nyttjandekravet innebär att "uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsmaterial" (Vetenskapsrådet, 2002, s. 14). Under intervjun kommer vi använda bandspelare för dem som godkänner det. Uppgifterna från bandinspelningarna kommer endast att användas i forskningssammanhang, vilket innebär att opponenter och handledare får lyssna på dem. Efter uppsatsen är godkänd kommer vi att förstöra banden.

3.2.3 Bearbetning av material

Vi använde oss av löpande analys. Det innebär att vi påbörjade analysen av materialet när vi hade intervjun i färskt minne (Patel & Davidson, 2003). Vi jämförde frågeformulärens material med intervjuerna för att inte tappa bort viktigt material. Intervjumaterialet skrevs inte ut exakt utan endast det som inte framkom i frågeformulären. Det utskrivna materialet blev en text att arbeta med i vår bearbetning av analysen. Vi sammanställde materialet från intervjuer och frågeformulär till en text. Inför slutbearbetningen läste vi igenom vårt textmaterial och förde löpande anteckningar, där vi även gjorde plats för egna tankar. Med denna metod fann vi mönster mellan ursprungstexterna och våra egna löpande anteckningar, som vi sedan delade upp i olika kategorier inom ämnet. När man arbetar med en kvalitativ bearbetning är det upp till varje forskare att finna det arbetsätt som bäst lämpar sig för att få fram en text som är läsbar (Patel & Davidson, 2003).

3.2.4 Metodkritik

Vi upplevde att kombinationen med frågeformulär och intervju fungerade bra tillsammans som metod. Patel och Davidson (2003) skriver att det är både arbetskrävande och tidskrävande att använda sig av bandspelare eftersom intervjuerna tar så lång tid att skriva ut. Vi skrev inte ut intervjuerna exakt eftersom respondenterna svarade skriftligt på samma frågor. Fyra av sju respondenter godkände bandinspelning under intervjun. De tre övriga fann situationen obekvä, vilket vi hade med i beräkningarna. Frågeformulären utgjorde då en ännu större hjälp, eftersom vi kunde gått miste om viktig information då vi förde löpande anteckningar under intervjuerna.

Ibland uppfattade vi att respondenterna var lite osäkra på sina svar, de var rädda att de skulle svara "fel". Det hade kanske underlättat om respondenterna fått se frågorna innan intervjun, och därmed varit säkrare på sina svar. Respondenterna upplevde det positivt att de fick

frågeformulären efter intervjun. Då fick de möjlighet till att reflektera över sina tankar och upprepa/lägga till sina svar.

Vi märkte att frågan om vilka hinder/förutsättningar var otydlig, och svaren handlade i stort om vilka hinder som fanns. Frågan hade kanske fått rikare svar om den delats upp i två.

Materialet av vår undersökning blev tunt, vilket vi tror kan bero på följande saker, tiden, lågt antal respondenter och metoden. För det första upplevde vi att vi hade behövt mer tid på oss för att genomföra undersökningen, för att vi då hade hunnit genomföra fler intervjuer och frågeformulär, och även kunnat prata mer med redan intervjuade respondenter. Vår uppfattning är att det kanske hade blivit ett rikare material att arbeta med, om vi även använt oss av observationer som en metod tillsammans med intervjuer och frågeformulär. Då hade vi kanske upptäckt andra saker som respondenterna inte nämnde i intervjuer och frågeformulär.

4. Resultat

Här redovisar vi resultaten av våra intervjuer och frågeformulär i olika teman. I de här temana följer först en sammanfattning av resultaten, därefter belyser vi detta med olika citat från respondenterna.

4.1 Lekens betydelse i verksamheten

Att leken hade stor betydelse för verksamheten och spelade en mycket viktig roll för barns utveckling var alla pedagoger i studien överens om. Leken ansågs vara ett viktigt pedagogiskt verktyg. Pedagogerna framhöll att barnen lärde sig ofantligt mycket i leken, och det var i leken barnen bearbetade sin vardag.

”Leken har jättestor betydelse för verksamheten” (Barnskötare avd.1-5år).

”Genom leken får vi se vad som rör sig inuti barnen och vad de tänker på” (Förskollärare avd.1-5år).

”Man lär sig så ofantligt mycket i leken, så den är jätteviktig” (Förskollärare 1-3år).

Alla pedagogerna framhöll att leken hade stor betydelse för verksamheten. En anledning till det var att de såg leken som viktig för barns utveckling, och att barnen bearbetade sin vardag i leken. Det här stämmer väl överens med den litteratur vi tagit upp tidigare i arbetet. En rimlig tolkning kan vara, att pedagogerna såg leken som viktig på grund av att utifrån leken kunde de se hur barnen tänkte och funderade. Vilket utgör en underlättning för pedagogerna i förskolan, när de planerar verksamheten med utgångspunkt på varje enskilt barn. Att planera verksamheten med utgångspunkt från barnen är även något som läroplanen förespråkar.

4.2 Pedagogernas deltagande i barnens lek

Alla pedagogerna hade väldigt lika åsikter när det gällde deltagande i barnens lek. Det vill säga att de på en och samma gång tyckte att man som vuxen skulle delta i barnens lek, samtidigt som de menade att man styrde i leken om man deltog. Pedagogernas förhållningssätt till leken var kluvet, de såg både fördelar och nackdelar med att som pedagoger delta i barnens lek. Pedagogerna talade om att de deltog då barnen bjöd in dem i leken. När något barn var utanför och när barnen inte kom igång med någon lek så hjälpte pedagogerna dem. Pedagogerna påpekade att de oftast inte deltog ”hela” leken igenom, utan

drog sig ur efter ett tag för att inte bli styrande. Pedagogerna ansåg att de deltog på barnens nivå för att inte styra leken. Men samtidigt sa de att genom att delta styrde man omedvetet då man som pedagog hade den största rollen allmänt i gruppen.

Jag deltar när jag ser att det behövs, när jag vill, när jag blir inbjuden av barnen. Även när jag ser att barn inte kan leka, när de inte förstår lekreglerna. Barnen behöver också leka själva. Som pedagog måste man vara lyhörd (Förskollärare avd. 1-3 år).

”Om man ser att något barn behöver hjälp in i någons lek, så deltar man” (Barnskötare avd. 1-3år).

”Jag deltar oftast inte hela leken, detta för att jag blir styrande. Jag tar inte den rollen men barnen vet att jag har den rollen allmänt, leken påverkas av att jag som vuxen är med” (Förskollärare avd. 1-5år).

Pedagogerna deltog i barnens lek då de blev inbjudna av barnen, när något barn var utanför eller när barnen inte kom i gång med leken på egen hand. De deltog sällan ”hela” leken för att de då blev styrande, samtidigt som de framhöll att de deltog på barnens nivå för att inte styra. De sa vidare att man styr endast genom att delta då de menade att de som pedagoger hade störst roll i gruppen allmänt. Styrning kan ses som ett inslag i leken (Tullgren, 2004). Det är rimligt att pedagogerna valde att inte delta för att de då blev allt för styrande i barnens lek. På samma gång kan man anta att pedagogerna deltog i barns lek, på grund av att de bland annat lärde barnen lekreglerna, hjälpte barn utanför leken att bli delaktiga och för att styrdokumentet talar för att främja leken i förskolan.

4.3 Hinder och förutsättningar för att pedagogen kan delta i barnens lek

Alla pedagogerna upplevde att tiden utgjorde ett stort hinder för att kunna delta i barnens lek. En förutsättning för att kunna delta ansågs vara att tiden fanns.

”Hinder är väl att man inte har förutsättningarna, att få tiden att räcka till” (Förskollärare avd. 1-5 år).

Flera av pedagogerna upplevde även de stora barngrupperna och den låga personalstyrkan som ett av hindren.

”Man har för många barn, lite personal” (Förskollärare avd. 1-5 år).

”Det är oftast för lite personal för att kunna delta, det krävs många vuxna” (Barnskötare avd. 1-5 år).

Två av pedagogerna ansåg även att det var för mycket pappersarbete som skulle hinnas med. De framhöll också att alla rutinsituationer tog mycket av tiden.

Flera av pedagogerna framhöll samtidigt vikten av att barnen kunde lekreglerna, för att leken skulle fungera.

”Ett barn som inte kan lekregler får det besvärligt” (Förskollärare avd. 1-5 år).

”Jag deltar när jag ser att barnen inte kan leka, när de inte förstår lekreglerna” (Förskollärare avd. 1-3 år).

Att tiden utgjorde ett stort hinder för att kunna delta i barnens lek, var alla pedagoger överens om. Det framstår som om leken tar mycket tid, eftersom pedagogerna framhåller att de inte hinner med denna del av verksamheten i den mån de önskar. Pedagogerna ville delta men tyckte att de inte hade tid. Anledningarna till tidsbristen förklarades med för lite personal och allt för stora barngrupper. Några upplevde även pappersarbete och rutinsituationer som tidskrävande. Pedagogerna framhöll samtidigt att det var viktigt att barnen lärde sig lekreglerna. Lekreglerna innebär samförstånd turtagning och ömsesidighet (Olofsson, 1996, 1997). Man kan anta att tiden är ett hinder för att barnen ska kunna lära sig lekreglerna. Om tiden är ett hinder för att kunna delta i barnens lek, framstår det som svårt att använda leken som pedagogiskt redskap. Vilket läroplanen förespråkar att man ska göra.

4.4 Pedagogers uppfattning om hur barnen upplever deras deltagande

Pedagogerna upplevde att barnens inställning till deras deltagande i leken var både positiv och negativ. Ofta upplevde pedagogerna att barnen uppskattade deras deltagande.

”Barnen tycker det är hysteriskt roligt när fröken är Dracula, baby, sjuk” (Förskollärare avd. 1-5 år).

”Barnen tycker det blir spännande när ”fröken” går in i olika lek roller” (Barnskötare avd. 1-5 år).

Samtidigt framhöll pedagogerna (på avd. 1-5 år) att de äldre barnen inte alltid upplevde det positivt.

"En del barn kan säga att, aah! När ska du gå ut, de vill liksom leka sin egen lek och få göra som dom vill" (Förskollärare avd. 1-5 år).

"De kan blir irriterade när man kommer och stör om de vill leka själva" (Barnskötare avd .1-5 år).

Uppfattningen hos pedagogerna på avd. 1-5 år var att barnens inställning till deras deltagande var både positiv och negativ. En anledning till att pedagogerna upplevde barnens inställning som negativ/positiv kan om möjligt vara att barnen på denna avdelning (1-5 år) var äldre och uttalade sina önsknings om pedagogernas deltagande. Pedagogerna på avd. 1-3 år upplevde ej att barnen inte ville att pedagogerna skulle delta. Det är rimligt pedagogerna på avd.1-3 år inte upplevde barnens inställning som negativ till deras deltagande, av anledningen att barn i denna ålder föredrar att leka med vuxna framför barn i sin egen ålder.

4.5 Sammanfattning av resultat

I vår studie undersökte vi bland annat hur pedagoger uttrycker sig kring lekens betydelse för verksamheten. Alla pedagoger i studien framhöll att leken hade stor betydelse för verksamheten och utgjorde en viktig del i barns utveckling. Pedagogerna framhöll att barnen lärde sig väldigt mycket i leken, och att de bearbetade sin vardag i leken.

Vi undersökte även på vilket sätt pedagogerna förklarade sitt deltagande/ickedeltagande i barnens lek. Pedagogerna deltog i barnens lek när de blev inbjudna av barnen, när något barn var utanför och när barnen inte kunde komma på något att leka. De deltog oftast inte "hela" leken då de ansåg sig bli styrande.

En annan del i vår studie var hur pedagogerna beskriver hinder/förutsättningar för att delta i leken. Det största hindret som alla pedagogerna upplevde var tiden, och förutsättningen var att ha tid för att kunna delta i leken. Pedagogerna ansåg att tidsbristen berodde på de stora barngrupperna och bristen på personal. Några av pedagogerna upplevde även pappersarbete och dagliga rutiner som ett hinder, dessa sysslor tog mycket tid.

Vi undersökte också hur pedagogerna uttryckte sig kring barnens inställning till att de som pedagoger deltar eller inte deltar i barnens lek. Pedagogerna upplevde att barnens inställning till deras deltagande i leken var både positivt och negativt. Ofta uppfattade pedagogerna att barnen uppskattade deras deltagande. Men ibland kunde barnen säga att de ville leka själva, vilket respekterades av pedagogerna, det var då de äldre barnen som brukade ge uttryck för att de inte ville att pedagogerna skulle delta.

5. Diskussion

Efter att vi i slutsatsen sammanfattat resultaten av vår undersökning, kommer vi i följande text diskutera tre för oss intressanta delar av resultatet. De här delarna knyter vi samman med relevant litteratur. Den första delen om kampen mot tiden, den andra kring mer tid till lek, och den tredje kring vad som kan ha påverkat pedagogers inställning till lek. Som avslutning följer ett stycke med reflektioner kring resultatets betydelse för yrkesrollen, samt en slutsats av arbetet.

5.1 Kampen mot tiden

Alla pedagogerna upplevde tiden som ett stort hinder för att kunna delta i barnens lek. Lindqvist (1990) säger att pedagogen ska ingripa i lekarna och se till att lekmiljön stimulerar till olika roller. Det framstår som om att pedagogerna prioriterade rutinsituationer och administrativa uppgifter före leken. Kan det vara så att pedagogerna såg övriga uppgifter som en paus från barngruppen, och faktiskt trivdes med att gå ifrån? Det är krävande att som vuxen delta i leken, men kan det vara farligt om alla pedagoger ser övriga uppgifter som sköna pauser? Det finns kanske en risk att man till sist glömmer barngruppen och inte uppfyller målen för förskolan. Enligt Olofsson (1991) anser pedagogerna i hennes rapport att det är krävande att vara en "närvarande vuxen". Pedagogerna i rapporten framhåller att det ibland kan vara skönt att få gå iväg och vara med sig själv och sina tankar, vilket man kan när man hänger kläder i torkskåpet, diskar eller dylikt. Pedagogerna framhöll att leken var viktig för verksamheten och att de deltog i barnens lek när de blev inbjudna av barnen, när något barn var utanför och för att hjälpa barnen att utveckla leken. Norén- Björn (1991) beskriver leken som en spegling av vad barnet har upplevt, vad barnet vet om verkligheten. Enligt Olofsson är den vuxne ett väldigt viktigt stöd i barnens lek. Då barnen bearbetar olika händelser i leken, är den vuxne en viktig motspelare. Genom att den vuxne deltar i leken, kan den hjälpa barnet att inifrån leken reda ut missförstånd och varför saker är som de är. Detta samspel kan inte uppnås med ett annat barn (I Johansson, 2001). Hur hinner pedagogerna se allt barnen åstadkommer i leken, när tiden upplevs som ett hinder till att delta i barnens lek?

5.2 Mer tid till lek

Det framstår som om pedagogerna är klivna i sina tankar om lek. Om nu pedagogerna såg på leken som viktig, varför prioriteras den då bort för andra uppgifter? Enligt Olofsson (1991) har små barn stor glädje av att vara tillsammans med andra barn i samma ålder. Men för att

barns lek skall utvecklas krävs det en vuxen deltagare. Det kanske kan vara så att pedagogerna inte såg möjligheterna i situationen. Rutinsituationer och administrativa uppgifter måste göras, men en lösning på problemet kunde kanske vara att arbetsfördelningen lagts upp på ett annat vis. Det hade kanske varit möjligt att dela upp arbetsuppgifterna i ett rullande schema. Pedagogerna kunde då ha haft hand om administrativa uppgifter en dag, och en annan deltagit i leken. Vad anser egentligen pedagogerna vara viktigast, rutinsituationer och administrativa uppgifter eller leken? Det framstår som om pedagogerna tycker leken är viktigast men att de inte vet hur de ska hinna med övriga uppgifter. Pedagogerna vet kanske inte hur de ska kunna få mer tid till lek, eftersom de inte hittat någon lösning på problemet. Att inte ha tid till att delta är ett problem. Enligt Niss (1996) känner barnen sig trygga när en vuxen finns med och är delaktig i leken, vilket Olofsson (1987) hävdar är en förutsättning för att leken ska fungera.

Förhåller det sig möjligtvis så att pedagogernas chefer lägger för mycket administrativt arbete på pedagogerna. Det cheferna gör kan uppfattas som stora misstag, men de har press från högre instanser och måste rätta sig efter deras krav. Hade omorganisering av arbetsuppgifterna underlättat för pedagogerna, för att få mer tid till lek. Det framstår som om chefer och pedagoger lever kvar i det gamla utvecklingspsykologiska tänkandet. De framhåller leken ur ett kulturellt perspektiv men handlar inte alltid därefter. Det heter att man ska sätta barnen i första rummet, men uppnås verkligen detta?

I förskolan kan den vuxne ta vara på lekens språk och förstå vad som händer i kommunikationen mellan barnen genom att lyssna, observera och dokumentera olika leksituationer. Den vuxne kan också skaffa material och rekvisita samt, tillsammans med barnen, skapa miljöer som inspirerar till lek och utmanar barnens tänkande. Den vuxne kan ibland också bidra till att stödja och utveckla barnens lek- och läroprocesser genom att själv aktivt delta i leken (SOU, 1997:157, s. 45).

5.3 Vad kan ha påverkat pedagogernas inställning till lek?

Som sagt ser pedagogerna leken som en viktig del i verksamheten och att de som pedagoger har en viktig roll i barnens lek, vilket vi tror kan bero på att förskolans läroplan förespråkar lekens vikt i verksamheten. "Ett medvetet bruk av leken för att främja varje barns utveckling och lärande skall prägla verksamheten i förskolan" (Utbildningsdepartementet, 1998, s. 9). Eventuellt kan även aktuell forskning ligga till grund för pedagogernas inställning till lek. Tullgren (2004) anser inte att vuxna skall avstå från att delta, men vill uppmärksamma att vuxnas deltagande blir en form av styrning. Man talar om att delta på barnens villkor, men

endast genom att delta styr man på ett omedvetet sätt. Lindqvist (1996) påpekar hur viktigt det är att det vuxne deltar i leken för att få ökade kunskaper om barns tankar. Barnen blir också inspirerade att delta i leken när en vuxen deltar. Kan det vara så att dagens kulturella perspektiv på lek har lett till pedagogernas uppfattning? Det skrivs mycket om barns lek, och om vuxnas roll i leken idag. Det ordnas även föreläsningar, och fortbildningar om lek, vilket kan ha påverkat pedagogernas inställning till lek.

5.4 Resultatets betydelse för yrkesrollen

Avslutningsvis anser vi att det har varit mycket givande och lärorikt att forska om pedagogers tal om sin roll i leken. Arbetet har lyft fram nya perspektiv och tankar, vilket gjort oss starkare för vår kommande yrkesroll. Vi upplever att vi har fått rikare kunskaper om leken, och hur man som pedagog kan förhålla sig till den. Vi grundar våra tankar på lek i det kulturella perspektivet, där det anses vara viktigt att se barnet som en helhet. Detta perspektiv framhåller även pedagogens roll som en viktig del i barnens lek.

5.5 Slutsats

Vi har kommit fram till att leken är ett viktigt pedagogiskt verktyg i förskolan, och att pedagogerna i förskolan spelar en stor roll i barns lek. Genom att delta i barnens lek lär sig barnen bland annat lekreglerna, vilka är viktiga för barnen att kunna för att leken ska fungera. Leken upplevs även som viktig för att det är där barnen bearbetar sin vardag. Ett problem som upplevs som mycket stort av pedagogerna, är tiden. Pedagogerna i förskolan upplever att tiden utgör ett stort hinder för att kunna delta i barnens lek. Anledningar till tidsbristen anses av pedagogerna vara rutinsituationer, administrativa uppgifter, stora barngrupper och lite personal. Pedagogerna upplever att barnens inställning till deras deltagande är både positiv och negativ, barnen vill ibland vara för sig själva. Det är viktigt att man som pedagog är lyhörd på barnets signaler, för att kunna hjälpa dem vidare i sin fortsatta utveckling.

6. Sammanfattning

Syftet med arbetet var att beskriva och analysera pedagogers tal om sin roll i leken. Utifrån syftet ställde vi följande frågeställningar: Hur uttrycker sig pedagoger kring lekens betydelse för verksamheten? På vilket sätt förklarar pedagoger sitt deltagande/ickedeltagande i barnens lek? Hur beskriver pedagoger hinder/förutsättningar för att delta i leken? Hur uttrycker pedagoger sig kring barnens inställning till att pedagoger deltar eller inte deltar i barnens lek?

Litteraturdelen belyser bland annat vad som kännetecknar leken. De flesta människor vet vad lek är men ändå finns det inte någon självklar definition på lekens innebörd (Olofsson, 1987). Enligt Olofsson (1991) utmärker sig lek genom karaktären "som-om". Hon menar att allt som görs i verkligheten kan också göras i leken, trots att lek inte är på riktigt. Vi fördjupade oss i olika teorier om lek, utvecklingspsykologiska och kulturella teorier. Eftersom vi identifierade oss med det kulturella perspektivet blev detta utgångspunkten i vårt arbete. Utifrån det kulturella perspektivet fokuserade vi på fyra områden, vuxnas deltagande, lekande barn, lekpedagogik och pedagogers tankar om lek. Vi kom fram till att den vuxne utgör en viktig del i barns lek. Det krävs en vuxen deltagare för att barnens lek ska utvecklas. Samtidigt är det viktigt att tänka på att vuxna styr leken genom sitt deltagande.

För att få svar på frågeställningarna använde vi oss av kvalitativt inriktad forskning. Vi gjorde intervjuer och delade ut frågeformulär till pedagoger i förskolan. I undersökningen kom vi fram till att pedagogerna talade om leken som en stor betydelse för verksamheten och att den utgjorde en viktig del i barns utveckling. Enligt pedagogernas tal om lek, utgjorde tiden ett stort hinder för att kunna delta i leken, då rutinsituationer och administrativa uppgifter tog upp mycket tid. Arbetet avslutas med en diskussion, där tankar och funderingar kring resultatet lyfts fram och kopplas till litteraturen. I diskussionen tar vi bland annat upp tiden som utgjorde ett stort hinder för att delta i barnens lek. Vi diskuterar vad som möjligtvis kan ligga till grund för att en omorganisering av arbetet inte genomförts.

Källförteckning

- Eriksson, E.H. (1977). *Barnet och samhället*. Stockholm: Natur och Kultur
- Henckel, B. (1990). *Förskollärare i tanke och i handling- En studie kring begreppen arbete, lek och inläring*. Pedagogiska institutionen, Umeå universitet.
- Hjort, M-L. (1996). *Barns tankar om lek- en undersökning av hur barn uppfattar leken i förskolan*. Stockholm: Almqvist och Wiksell International.
- Hägglund, K. (1989). *Lek-teorier*. Solna: Esselte studium.
- Johansson, S. (2001). Sätt mamma och pappa i lekskolan. *Vi föräldrar* (11), 58-61.
- Lindqvist, G. (1990). Hur bör vuxna förhålla sig till barns lek? *Kunskap om barn*, 5 (1-2), 22-25. Uppsala: Centrum för barnkunskap, Uppsala Universitet.
- Lindqvist, G. (1995). *Lekens estetik - En didaktisk studie om lek och kultur i förskolan*. Karlstad: Högskolan.
- Lindqvist, G. (1996). *Lekens möjligheter*. Lund: Studentlitteratur.
- Löfdahl, A. (2002). *Förskolebarns lek: en arena för kulturellt och socialt meningsskapande*. Karlstad: Karlstad Universitet.
- Niss, G. & Söderström, A-K. (1996). *Små barn i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Norén-Björn, E. (1991). *Våga satsa på leken*. Arlov: Almqvist & Wiksell Förlag.
- Olofsson, B.K. (1987). *Lek för livet*. Stockholm: HLS.
- Olofsson, B.K. (1991). *Varför leker inte barnen?* Stockholm: HLS .
- Olofsson, B.K. (1996). *De små mästararna*. Stockholm: HLS.
- Olofsson, B.K. (1997). Att leka med barnen- en revolution i förskolan. *Förskoletidningen* (2), 10-14.
- Pape, K (2001). *Social kompetens i förskolan*. Stockholm: Liber.
- Patel, R. & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (1999) *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.
- Rasmussen, T.H. (1993). *Den vilda leken*. Lund: Studentlitteratur.
- Sandberg, A. (2002). *Vuxnas lekvärld: en studie om vuxnas erfarenheter av lek*. Göteborgs Universitet, Acta.
- SOU 1997:157. *Att erövra omvärlden: Förslag till läroplan för förskolan*. Stockholm: Fritzes.
- Tullgren, C. (2004). *Den välreglerade friheten - Att konstruera det lekande barnet*. Malmö Högskola, Lärarutbildningen.
- Utbildningsdepartementet, (1998). *Läroplan för förskolan – Lpfö 98*. Stockholm: Fritez.
- Vetenskapsrådet, (2002). *Forskningsetiska principer*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Åm, E. (1986). *Leken i förskolan—de vuxnas roll*. Stockholm: Natur och Kultur.

Åm, E. (1991). Gå med i barns lek. *Opsis Kalopsis* (5-6), 33-35.

Bilaga 1

Intervjufrågor

- Namn
- Utbildning
- Antal år i yrket

1. Vad har leken för betydelse för dig som pedagog i verksamheten?
2. Deltar du i barnens lek?
 - När?
 - Hur?
 - Varför?
 - Varför inte?
3. Vilka hinder eller förutsättningar upplever du att det finns för att kunna delta i barnens lek?
4. Hur uppfattar du barnens inställning till att du deltar eller inte deltar i leken?
5. Något mer du vill tillägga när det gäller pedagogens roll i barnens lek?

Bilaga 2

Frågeformulär

- Namn:
- Utbildning:
- Antal år i yrket:

1. Vad har leken för betydelse för dig som pedagog i verksamheten?
2. Deltar du i barnens lek?
 - När?
 - Hur?
 - Varför?
 - Varför inte?
3. Vilka hinder eller förutsättningar upplever du att det finns för att kunna delta i barnens lek?
4. Hur uppfattar du barnens inställning till att du deltar eller inte deltar i leken?
5. Något mer du vill tillägga när det gäller pedagogens roll i barnens lek?